

Ireneusz BIENIECKI

Morski Oddział Straży Granicznej – Gdańsk

**KASZUBSKA BRYGADA WOJSK OCHRONY POGRANICZA
W OCHRONIE GRANICY MORSKIEJ NA WYBRZEŻU
GDAŃSKIM W LATACH 1945 – 1991
(POWSTANIE, ZMIANY ORGANIZACYJNE
I METODY PEŁNIENIA SŁUŻBY)**

Zakończenie działań wojennych w Europie w 1945 roku i powstanie szeregu nowych państw spowodowało, iż w celu zabezpieczenia wytycznych granic zaczęto powołać specjalistyczne formacje przeznaczone do ich ochrony. W Polsce 13.09.1945 roku utworzono Wojska Ochrony Pogranicza (WOP), których żołnierze przez ponad 456 lat pełnili służbę na rubieżach naszego kraju. Formacja funkcjonująca (od 1971 roku) w strukturze ministerstwa spraw wewnętrznych realizowała swoje zadania do roku 1991. W tym czasie ochrona granicy morskiej spoczywała na trzech jednostkach WOP, tj. Kaszubskiej, Bałtyckiej i Pomorskiej Brygadzie WOP (np. Gdańsk, Koszalin, Szczecin), a Kaszubska Brygada WOP w Gdańsku ze względu na swoje usytuowanie w newralgicznym rejonie polskiego wybrzeża odgrywała w ówczesnym systemie ochrony północnej granicy znaczenie szczególne¹.

W drugiej połowie 1945 roku na Wybrzeżu Gdańskim nie funkcjonowała samodzielna jednostka zajmująca się ochroną tego odcinka. Dopiero w listopadzie 1945 roku zgodnie z rozkazem org. Nr 1 szefa wydziału WOP przy dowództwie Pomorskiego Okręgu Wojskowego powołano 4 Oddział WOP z siedzibą w Słupsku. W strukturze tej jednostki utworzono 6 komend odcinków i 30 strażnic WOP. Siedziby komend odcinków WOP znajdowały się w następujących miejscowościach:

- 16 Komenda Odcinka WOP w m. Trzebiatów (5 strażnic),
- 17 Komenda Odcinka WOP w m. Koszalin (5 strażnic),
- 18 Komenda Odcinka WOP w m. Słupsk (5 strażnic),
- 19 Komenda Odcinka WOP w m. Lębork (5 strażnic),

¹ H. Dominiczak, „Zarys Historii Wojsk Ochrony Pogranicza 1945–1985”, Warszawa 1985, oraz H. Dominiczak „Powstanie i rozwój organizacyjny Wojsk Ochrony Pogranicza w latach 1945–1983” (Studia z dziejów organów resortu spraw wewnętrznych), Warszawa 1984.

Z HISTORII OCHRONY GRANIC

- 20 Komenda Odcinka WOP w m. Sopot (5 strażnic),
- 21 Komenda Odcinka WOP w m. Elbląg (5 strażnic).

Ponadto w składzie tego oddziału funkcjonowały trzy Przejściowe Punkty Kontrolne (PPK):

- PPK nr 12 w Kołobrzegu,
- PPK nr 13 w Gdyni,
- PPK nr 14 w Gdańsku Nowym Porcie².

W tym okresie 4 Oddział WOP posiadał znaczne niedobory kadrowe. Dal przykładu załoga PPK w Gdańsku składała się z 3 oficerów, 9 podoficerów i 15 szeregowych, a PPK w Gdyni z 2 oficerów, 4 podoficerów i 7 szeregowych. Według stanu z 05.09.1946 roku braki kadry w całej jednostce sięgały 84 oficerów, 57 podoficerów i 488 szeregowych³.

W pierwszych latach działalności WOP na wybrzeżu Gdańskim odnotowano znaczne ilości zjawisk przestępczych, związanych z przemytem różnorodnych towarów i osób, a największe ich natężenie występowało w portach Gdańska i Gdyni. Dlatego też celem wyeliminowania tych zjawisk wprowadzono pierwsze dokumenty określające zakres działalności żołnierzy WOP. Jednym z nich była „Tymczasowa Instrukcja Zwalczania Przemytu” z 23.01.1946 roku podpisana przez ówczesnego szefa Departamentu WOP - płk. Gwidona Czerwińskiego⁴.

W początkowym okresie działalności WOP na Wybrzeżu Gdańskim stosowano elementy służby granicznej takie jak: patrole zwykłe, patrole lotne, podsłuchy i zasadzki. Także w portach Gdańska i Gdyni służbę graniczną organizowano na zasadach służby wartowniczej. Skład takiej warty wykonywał swoje zadania w ciągu 24 godzin przez wysyłanie patroli na określone odcinki i nabrzeża portowe.

Bardzo uproszczone sposoby ochrony granicy stosowano również w PPK. Ograniczały się one do kontroli dokumentów środków lokomocji i osób przekraczających granicę. W tym czasie nie dokonywano przeszukiwań pojazdów. Również statki podczas postoju w portach nie były zabezpieczane przez elementy służby WOP. Nadzór nad ruchem rybackim na wybrzeżu ograniczał się do sprawdzania u rybaków dokumentów w postaci zaświadczeń wystawianych przez władze administracyjne. Czynności te wykonywali żołnierze ze strażnic WOP⁵.

W połowie 1946 roku w ochronie granicy morskiej zaczęto wyko-

² Kancelaria Morskiego Oddziału Straży Granicznej (dalej MOSG) w Gdańsku, t.95/1, Historia powstania i działalności 16 Brygady WOP na przestrzeni lat 1945-1955, s. 2-3.

³ H. Dominiczak, Kaszubska Brygada WOP w latach 1945-1988, s.35.

⁴ Kancelaria MOSG, t. 95/1, Historia , s. 16-19.

⁵ Tamże, s. 12-15.

rzysywać nowe sposoby jej zabezpieczenia. Wprowadzono takie rodzaje służby jak obserwacje wystawiane na latarniach morskich (Rozewie, Jastarnia, Hel, Krynica Morska). Do tego celu wykorzystywano też poniemieckie wieże obserwacyjne i inne wysokie budowle znajdujące się w pobliżu linii brzegowej.

Ze względu na występujące trudności związane z kierowaniem podległymi pododdziałami, które były rozlokowane na znacznej przestrzeni (6 komend odcinków, 30 strażnic i 3 PPK) na podstawie rozkazu organizacyjnego NDWP nr 0153 z 21.09.1946 roku podzielono dotychczasowy 4 Oddział WOP na dwie jednostki. Jedną z nich był Gdański Oddział WOP nr 12 z siedzibą w Gdańsku. W jego strukturze pozostały 3 komendy odcinków (19, 20 i 21), 15 strażnic WOP (od nr 91 do nr 105) oraz dwa PPK (nr 13 w Gdyni i nr 14 w Gdańsku). Stan etatowy oddziału wynosił 1548 wojskowych i 13 kontraktowych, natomiast PPK w Gdańsku i Gdyni po 66 wojskowych i 4 kontraktowych⁶.

Na początku 1947 roku częściowej reorganizacji uległa służba w PPK Gdynia i Gdańsk. Po ustaleniu nowego etatu w ramach 12 Oddziału WOP otrzymały one większe stany osobowe w związku z czym strażnice nr 97 (Gdynia) i nr 99 (Gdańsk) przestały ochraniać obiekty portowe a zajęły się tylko ochroną granicy lądowej oraz kontrolą ruchu rybackiego. W tym samym roku doraźnie wprowadzono służbę kontrolno - blokującą żołnierzy WOP przy statkach obcych bander, co do których istniało podejrzenie o próby przemytu. Kontrolni poddawano również statki wypływające i wpływające do portu. Do tego celu w PPK wydzielono specjalne ekipy kontrolne w składzie 5 - 8 żołnierzy. Kontrolą taką objęto też jednostki sportowo - żeglarskie.

W tym czasie rozpoczęto też organizować służbę morską WOP, a Gdański 12 Oddział WOP otrzymał pierwsze jednostki pływające (z początkiem lutego 1948 roku służba morska dysponowała 13 „okrętami” - kutrami i łodziami)⁷.

Kolejne zmiany organizacyjne wprowadzał kolejny rozkaz NDWP (13.02.1947 roku), a sprowadzały się one do znacznej redukcji etatów w formacji WOP. W niewielkim jednak zakresie dotyczyły one oddziałów nadmorskich. Zgodnie z nowym rozdzielnikiem 12 Gdański Oddział WOP miał posiadać 1254 etaty wojskowe i 13 etatów pracowników cywilnych (mniej o 300 etatów)⁸.

Na początku 1948 roku określono granice strefy nadgranicznej

⁶ Tamże, s. 20–21.

⁷ Tamże, s. 21–22, 28, 47 – 48; zobacz też I. Bieniecki, Służby morskie polskich formacji granicznych i ich rola w ochronie granicy w latach 1918 – 1994, „Przegląd Morski”, 1994, nr 11, s. 3 – 11.

⁸ H. Dominiczak, Wojska ..., s. 140.

na terenie województwa gdańskiego. Przebiegała ona na zachodzie od punktu przecięcia się granicy województwa szczecińskiego i gdańskiego z brzegiem Jeziora Łebskiego do granicy województwa olsztyńskiego na wschodzie.

W tym okresie na całym odcinku granicy morskiej ochraniałym przez oddział WOP w Gdańsku wykorzystywano 11 punktów obserwacyjnych, z których tylko 3 znajdowały się na własnych wieżach wybudowanych przez strażnice.

Zgodnie z rozkazem organizacyjnym nr 036 z 06.04.1948 roku szefa Departamentu WOP Gdański 12 Oddział WOP przemianowano na 4 Brygadę WOP, a występujące w jego organizacji pododdziały otrzymały nazwy Samodzielnych Batalionów Ochrony Pogranicza (SBOP):

- 19 Komenda Odcinka WOP - 2 SBOP (5 strażnic),
- 20 Komenda Odcinka WOP - 8 SBOP (6 strażnic),
- 21 Komenda Odcinka WOP - 10 SBOP (5 strażnic)⁹.

W końcu 1949 roku w organizacji 4 Brygady WOP oprócz dowództwa i sztabu występowały trzy SBOP (drugi - w Lęborku, ósmy - w Sopocie i dziesiąty - w Elblągu), 2 Samodzielne Bataliony Kontroli Granicznej (SBKG), 15 strażnic, 2 Morskie Graniczne Punkty Kontrolne (MGPK) i 22 Placówki Kontroli Ruchu Rybackiego (PKRR)¹⁰

Pierwsze doświadczenia w zakresie form i metod pełnienia służby granicznej na wybrzeżu zostały ujęte w ramy instrukcji, obowiązującej przez następne lata. Zgodnie z tym dokumentem polecono, aby główny wysiłek w ochronie granicy morskiej w dzień ukierunkować na obserwację. W tym celu cały odcinek wybrzeża był nadzorowany przez sieć punktów obserwacyjnych (otwartych i zamaskowanych). Do tego celu wykorzystywano wzniesienia terenowe oraz występujące budowle, które z czasem zastąpiono wieżami własnej konstrukcji. Nawiązano też współpracę z punktami obserwacyjnymi Marynarki Wojennej (MW), a w strażnicach nadmorskich WOP wprowadzono pododdział alarmowy (5 - 7 żołnierzy) z przydzielonym im środkiem lokomocji (tzw. patrol pogotowia).

W nocy stosowano na wybrzeżu morskim takie elementy służby granicznej jak podsłuchy, patrole i zasadzki. W portach i przystaniach rybackich zorganizowano stałe posterunki do kontroli ruchu rybackiego. Natomiast na otwartym wybrzeżu w głąb strefy nadgranicznej wysyłano (2 - 3 razy w tygodniu) o różnych porach patrole żołnierzy WOP¹¹.

Celem usprawnienia służby przy kontroli morskiego ruchu rybac-

⁹ Kancelaria MOSG, t. 95/1, Historia powstania ..., Rozporządzenie wojewody Gdańskiego z 29.12.1947 roku (odpis), s. 25 - 28, 29.

¹⁰ H. Dominiczak, Kaszubska ..., s. 42 - 44.

¹¹ Kancelaria MOSC, t. 95/1, Historia powstania ..., Wytoczne szefa sztabu GIOP płk. dypl. Grajworońskiego do organizacji ochrony granicy morskiej, s.30 - 32.

kiego w brygadzie WOP w Gdańsku wprowadzono w 1949 roku etatowe Placówki Kontroli Ruchu Rybackiego (PKRR) o dwóch kategoriach „A” (1+15 żołnierzy) i kategorii „B” (1+7 żołnierzy). Rozwiązanie to znacznie wzmocniło ochronę granicy morskiej w sferze rybołówstwa. Jednak pomimo wprowadzenia tych rozwiązań miały miejsce w tym czasie nielegalne przekroczenia na granicy morskiej. M. in. w sierpniu 1949 roku kutrem „Wła - 18” uciekła z Polski jego załoga, a w październiku nieznani osobnicy uprowadzili do Szwecji również z portu we Władysławowie kuter „Wła - 49”. Przypadki te zadecydowały o powołaniu w portach Hel i Władysławowo oddzielnych placówek WOP - MGPK.

Na przełomie lat 1950 - 1951 w składzie brygady WOP w Gdańsku zorganizowano dwa dywizjony jednostek pływających - patrolowców w Gdyni i dozorców w Gdańsku Nowym Porcie¹².

W końcu 1951 roku skład osobowy brygady wynosił 2559 żołnierzy, w tym 272 oficerów, 223 podoficerów zawodowych, 190 podoficerów służby zawodowej i 1784 szeregowych¹³.

W pierwszej połowie lat pięćdziesiątych system zabezpieczenia granicy morskiej znacznie rozbudowano, a w jego skład na Wybrzeżu Gdańskim wchodziły następujące elementy:

- ścisła kontrola statków wpływających i wypływających z portów oraz ich blokowanie podczas postoju (czynności te wykonywało nawet kilkunastu żołnierzy WOP),
- szeroko rozbudowany system obserwacji wzrokowej w portach i na otwartym wybrzeżu (100 wież obserwacyjnych),
- zabezpieczenie wszystkich urządzeń przeładunkowych pracujących przy statkach,
- przeszukiwanie statków podczas odpraw wyjściowych i wejściowych,
- kontrola i zabezpieczenie wszystkich jednostek pomocniczych w portach (dźwigi, holowniki, bunkierki i inne),
- konwojowanie jednostek wypływających na redy portów,
- różnorodne klasyczne elementy służby granicznej (patrole, obserwacje, podsłuchy, zasadzki itp.) działające na zao-rywanym pasie kontrolnym, dającym możliwość wykrycia śladów nielegalnego przekroczenia granicy,
- system wyrzutni pocisków sygnałowych (2800 sztuk wyrzutni),
- zasieki z drutu kolczastego,
- zablokowane ujścia rzek i kanałów poprzez przeciągnięte stalowe liny,

¹² Tamże, s. 34–36.

¹³ H. Dominiczak, Kaszubska ..., s. 46.

Z HISTORII OCHRONY GRANIC

- system łączności przewodowej obejmujący tereny portów obszar otwartego wybrzeża¹⁴.

W marcu 1954 roku dokonano zmiany numeracji strażnic WOP występujących w strukturach batalionów WOP na Wybrzeżu Gdańskim. Odtąd posiadały one następujące numery:

- a) w 161 Batalionie WOP (mp. Lębork),
  - strażnica Łeba (nr 87),
  - strażnica Stilo (nr 88),
  - strażnica Białogóra (nr 89),
  - strażnica Karwia (nr 90),
  - strażnica Władysławowo (nr 91),
- b) w 162 Batalionie WOP (mp. Sopot),
  - strażnica Jastarnia (nr 99),
  - strażnica Puck (nr 93),
  - strażnica Babie Doły (nr 94),
  - strażnica Sopot (nr 95),
  - strażnica Sianki (nr 96),
- c) w 163 Batalionie WOP (mp. Sztutowo),
  - strażnica Sobieszewo (nr 97),
  - strażnica Jantar (nr 98),
  - strażnica Sztutowo (nr 99),
  - strażnica Krynica Morska (nr 100),
  - strażnica Piaski (nr 101)¹⁵.

W połowie lat pięćdziesiątych nastąpiła kolejna reorganizacja pododdziałów WOP na Wybrzeżu Gdańskim. Dotychczasowe Bataliony Kontroli Granicznej przemianowano na Bataliony Portowe WOP z jednoczesnym zwiększeniem ich stanów osobowych. Ostatecznie pod koniec 1954 roku w organizacji Batalionu Portowego WOP Gdynia występowało 7 strażnic portowych (nr 1, 2, 3, 4, 5 i 6 strażnica ogólnoportowa z ekipami kontrolnymi i kontrolerami oraz nr 7 do kontroli ruchu rybackiego), a w Batalionie Portowym WOP Gdańsk - 4 strażnice (nr 8,9 10 i 11 strażnica ogólnoportowa)¹⁶

W maju 1958 roku jednostka WOP w Gdańsku otrzymała nazwę Kaszubskiej Brygady WOP. W drugiej połowie lat pięćdziesiątych miały miejsce kolejne zmiany organizacyjne w brygadzie. Według stanu z 01.01.1960 roku w strukturze tej jednostki występowały następujące pododdziały:

- Dowództwo i sztab (od września 1959 roku dca ppłk dypl.

¹⁴ Kancelaria MOSC, t. 95/1, Historia powstania ....., s. 36–37, 40–41.

¹⁵ Tamże, s. 54–55.

¹⁶ Tamże, s. 38.

Mieczysław Dębicki),

- Batalion Portowy WOP Gdynia (3 kompanie),
- Batalion Portowy WOP Gdańsk (2 kompanie),
- Batalion Graniczny Sopot (7 strażnic),
- Placówka Zwiadu Puck,
- Placówka Zwiadu Sztutowego,
- Graniczna Placówka Kontrolna Rybołówstwa Hel,
- Graniczna Placówka Kontrolna Rybołówstwa Władysławowo,
- Dywizjon Okrętów Pogranicza (mp. Westerplatte - 18 jednostek typu „OP”, „DP”, i „KP” oraz jednaście typu „M”¹⁷ .

W latach sześćdziesiątych główne zadania Kaszubskiej Brygady WOP na odcinku odpowiedzialności służbowej sprowadzały się do:

- zabezpieczenia portów handlowych, w tym ruchu paszportowego i turystycznego w portach Gdańsk i Gdynia,
- kontroli ruchu rybackiego w portach rybackich Hel, Władysławowo, Gdynia, Sianki i 11 PKRR,
- zabezpieczeniu 90 km wybrzeża na granicy morskiej (o znacznym natężeniu turystyki w okresie letnim),
- kontroli ruchu sportowo - żeglarskiego i statków wycieczkowych na Zatoce Gdańskiej oraz żeglarskich pływających morskich¹⁸.

Dlatego też ochrona granicy na Wybrzeżu Gdańskim przez żołnierzy WOP sprowadzała się do następujących form i metod działania:

1. W portach handlowych:

- blokowanie statków obcych bander tzw. kapitalistycznych,
- zabezpieczanie wyjść z portów w morze,
- obserwacja red portów w dzień ze stałych punktów obserwacyjnych,
- doraźne przeszukiwanie wybranych statków przez ekipy kontrolerskie,
- odprawy kontrolerskie statków handlowych,
- praca operacyjna zwiadu.

2. W portach rybackich:

- działalność operacyjna zwiadu,
- odprawy kontrolerskie kutrów i jachtów,
- doraźne przeszukiwanie wybranych kutrów rybackich przez ekipy kontrolerskie,
- służbę obserwacyjną zabezpieczającą wyjścia z portów,

¹⁷ H. Dominiczak, Kaszubska ...., s. 38.

¹⁸ Kancelaria MOSG, t. 96/II, Historia powstania i działalności Kaszubskiej Brygady WOP na przestrzeni lat 1955 – 1963, s. 136.

Z HISTORII OCHRONY GRANIC

- blokowanie kutrów bander państw kapitalistycznych przez elementy służby WOP.

3. W strażnicach WOP:

- całodobowe zabezpieczenie przystani rybackich w połączeniu z odprawami kontrolerskimi tych jednostek,
- ciągły system obserwacji brzegu i morza w dzień,
- badanie pasa kontrolnego i plaży w nocy,
- patrolowanie (wahadłowe) zagrożonych odcinków,
- okresowa kontrola strefy nadgranicznej przez elementy służby WOP,
- prace operacyjna oficerów zwiadu na odcinkach strażnic¹⁹.

W tym czasie (12.10.1962 roku) Kaszubska Brygada WOP otrzymała swój nowy sztandar.

W latach siedemdziesiątych w ochronie granicy morskiej na Wybrzeżu Gdańskim główny wysiłek skupiono w rejonach portów handlowych Gdańska i Gdyni - przy blokowaniu statków obcych bander (kapitalistycznych) oraz w rejonie wód wewnętrznych Zatoki Gdańskiej i red portów. Do zabezpieczenia granicy w rejonie służbowej odpowiedzialności Kaszubskiej Brygady WOP wykorzystywano:

- system obserwacji wzrokowo - technicznej,
- posterunki WOP blokujące obce statki w portach,
- rozpoznanie zwiadowcze w strefie nadgranicznej,
- kontrole strefy nadgranicznej (w tym portów) siłami służby liniowej WOP,
- zabezpieczenie okrętami (MBOP) red portów²⁰

Do wykonywanych zadań dostosowano też strukturę organizacyjną tej jednostki.

Wypracowany wcześniej system ochrony granicy na otwartym wybrzeżu (stosowany też w rejonie Zatoki Gdańskiej) w dekadzie lat siedemdziesiątych był systematycznie udoskonalany. Nadal w skład tego systemu wchodziły trzy podstawowe elementy:

- służba obserwacji i radiolokacyjnego dozoru wód przybrzeżnych,
- służba okrętów i kutrów przybrzeżnych,
- działalność operacyjna aparatu zwiadu.

Wypada podkreślić, iż dużą skuteczność ochrony granicy morskiej, ocenianą w latach 1971 - 1975 na 100 % uzyskano w warunkach dynamicznego rozwoju turystyki na całym polskim wybrzeżu.

W 1971 roku po przejściu WOP z MON do MSW, Morską Brygadę Okrętów Pogranicza podporządkowano dowództwu Marynarki Wojen-

¹⁹ Tamże, s. 97-99.

²⁰ Kancelaria MOSG, t. 27, Kronika Kaszubskiej Brygady WOP za rok 1971, s. 56.

nej i odtąd w ochronie granicy morskiej uczestniczyła ona tylko na zasadach współdziałania z brygadami nadmorskimi WOP. Dlatego też jej jednostki pływające wykorzystywano tylko do działań interwencyjno - pościgowych i służby dozoru na Zatoce Gdańskiej i pełnym morzu. W latach siedemdziesiątych w ochronie granicy na Wybrzeżu Gdańskim nadal wykorzystywano aparat zwiadu, a jego działalność skupiała się na operacyjnym zabezpieczeniu i opanowaniu strefy nadgranicznej oraz rybołówstwa i żeglarstwa sportowego. Zadania te realizowano we współdziałaniu z organami ówczesnej Służby Bezpieczeństwa (SB), Milicji Obywatelskiej (MO) oraz przy pomocy ludności cywilnej pogranicza²¹.

Z dniem 01.07.1971 roku Kaszubska Brygada WOP posiadała następującą organizację:

- dowództwo i sztab brygady,
- siedem strażnic nadmorskich WOP (Łeba, Karwia, Władysławowo, Jastarnia, Jantar, Krynica Morska),
- batalion portowy w Gdańsku (2 strażnice portowe, strażnica odwodowa, pluton łączności, sekcja zwiadu),
- batalion portowy w Gdyni (3 strażnice portowe, strażnica odwodowa, pluton łączności, pluton ochrony, kwatermistrzostwo i drużyna gospodarza),
- batalion odwodowy w Lęborku (pluton łączności, pluton ochrony, pluton cekaemów, sekcja techniczna, pluton transportowo - gospodarczy, pluton medyczny),
- pododdziały przysztabowe (pluton saperów, pluton ochrony, pluton techniczny, kompania łączności, kompania zaopatrzenia, medyczna i orkiestra)²².

W latach siedemdziesiątych, w wyniku reformy administracji państwowej zaistniała potrzeba dostosowania odcinków ochranianych przez brygady WOP do granic nowych województw. Po likwidacji oddziałów WOP na granicy wschodniej, Kaszubskiej Brygadzie WOP w Gdańsku przydzielono do ochrony część odcinka granicy obejmującego obszar trzech województw - olsztyńskiego, elbląskiego i gdańskiego. Po reorganizacji w 1976 roku jednostka ta ochraniała odcinek o długości 270 km w tym 141,5 km granicy morskiej i 129 km granicy lądowej z ówczesnym ZSRR²³.

Struktura organizacyjna jednostki, która ukształtowała się w połowie lat siedemdziesiątych okazała się stosunkowo najtrwalsza i prze-

²¹ Biblioteka MOSG, Informacja o działalności WOP w latach 1971–1975, s. 11–15.

²² H. Dominiczak, Kaszubska ..., s. 50–51.

²³ Tamże, s. 60.

Z HISTORII OCHRONY GRANIC

trwała z nieznacznymi zmianami do końca istnienia Kaszubskiej Brygady WOP.

W roku 1991 w wyniku powołania nowej, jednolitej formacji przeznaczonej do ochrony granic RP - Straży Granicznej zaistniała konieczność rozwiązania dotychczasowych struktur WOP. Nastąpiło to na mocy zarządzenia ministra spraw wewnętrznych z 07.05.1991 roku. W miejsce rozwiązanych brygad nadmorskich WOP powstał Morski Oddział Straży Granicznej, który odtąd ochraniał cały odcinek polskiego wybrzeża nad Bałtykiem²⁴.

Reasumując dotychczasowe ustalenia należy stwierdzić, iż w ponad 45 letnim okresie swojej działalności na Wybrzeżu Gdańskim Kaszubska Brygada WOP przechodziła liczne reorganizacje, których celem było dostosowanie jej struktur do potrzeb skutecznej ochrony granicy morskiej. Podobnie jak i inne jednostki tej formacji nigdy nie osiągnęła ona pełnego stanu etatowego, a braki kadrowe najdotkliwiej odczuwano w pierwszych latach istnienia tej jednostki (1946-1952). Od tego czasu ukończenie kadry Kaszubskiej Brygady WOP ulegało poprawie i w 1988 roku wynosiło 87 %. Występujący niedobór kadry powodował konieczność obsadzania etatów oficerskich przez chorążych i podoficerów zawodowych. Jednocześnie struktura organizacyjna brygady, którą wypracowano po 1976 roku okazała się najtrwalszą i obowiązywała do końca istnienia tej jednostki²⁵.

²⁴ I. Bieniecki, Powstanie i rozwój organizacyjny Morskiego Oddziału Straży Granicznej w latach 1991–1993, *Przegląd Morski*, 1994, nr 6, s. 30.

²⁵ H. Dominiczak, *Kaszubska ...*, s. 62–63.

Załącznik nr 1

**Organizacja Gdańskiego 12 Oddziału WOP
z 25 października 1946 roku***

- I. Dowództwo
  - 1. Sztab
    - Sekcja Operacyjna,
    - Sekcja Wyszukowania Bojowego,
    - Sekcja Przejściowych Punktów Kontrolnych i konfliktów granicznych,
    - Referat Szyfrowy,
    - Sekcja Łączności,
    - Sekcja Ewidencyjno - Personalna,
    - Kancelaria Sztabu,
    - Pluton Ochrony Sztabu,
  - 2. Sekcja Wywiadowcza
  - 3. Wydział Polityczno - Wychowawczy
  - 4. Szefowie Służb
  - 5. Sekcja Uzbrojenia
  - 6. Sekcja Techniczno - Morska
  - 7. Prokuratura
  - 8. Kwatermistrzostwo
  - 9. Ambulans Sanitarny
  - 10. Ambulans Weterynaryjny
  - 11. Kompania Łączności Oddziału
- II. Grupa Manewrowa
- III. Flotylla Ścigaczy
- IV. 3 Komendy Odcinków WOP
- V. 15 Strażnic Liniowych WOP
- VI. 2 Strażnice Liniowe Specjalne
- VII. 2 Przejściowe Punkty Kontrolne

Stan osobowy:

- oficerów	- 162
- podoficerów	- 449
- <u>szeregowych</u>	- <u>937</u>
Razem	1548
Kontraktowych	15

* Kancelaria Morskiego Oddziału Straży Granicznej w Gdańsku, t. 95/1, Historia powstania i działania 16 Brygady WOP na przestrzeni lat 1945-1955, s. 48-49.

Załącznik nr 2

Organizacja Kaszubskiej Brygady WOP z 1 stycznia 1955 roku**

- I. Dowództwo:
  - dowódca - ppłk. Jakub Margulec,
  - zca dcy ds. zwiadu - mjr Wacław Kurowski,
  - szef sztabu - mjr Ryszard Hryszan,
  - szef wydziału operacyjnego - mjr Marian Opałka.
- II. Sztab:
  - Batalion Szkolny (Szkoła Podoficerska),
  - Batalion Odwodowy,
  - Pododdziały obsługi jednostki,
- III. 161 Batalion WOP (mp. Lębork) - dca mjr Anatol Rosnowski, strażnice: nr 87 - Łeba, nr 88 - Stilo, nr 89 - Białogóra, nr 90 - Karwia nr 91 - Władysławowo,
- IV. 162 Batalion WOP (mp. Sopot) - dca kpt. Tadeusz Kuczyński, strażnice: nr 92 - Jastarnia, nr 93 - Puck, nr 94 - Babie Doły, nr 95 - Sopot, nr 96 - Sianki,
- V. 163 Batalion WOP (mp. Sztutowo) - dca kpt. Stanisław Maziarz, strażnice: nr 97 - Sobieszewo, nr 98 - Jantar, nr 99 - Sztutowo, nr 100 - Krynica Morska, nr 101 - Piaski,
- VI. Batalion Portowy WOP Gdynia (7 strażnic) - dca mjr Szczepan Cheba, strażnice nr: 1, 2, 3, 4, 5, 6 (ta ostatnia ogólnoportowa podająca tylko ekipy kontrolne) oraz kompania nr 7 (rybacka),
- VII. Batalion portowy WOP Gdańsk (4 strażnice) - dca kpt. Zygmunt Dziubiński, strażnice: nr 8, 9, 10, 11 (ta ostatnia ogólnoportowa),
- VIII. Morskie Graniczne Przejście Kontrolne (MGPK) Hel,
- IX. MGPK Władysławowo,
- X. Dywizjon Okrętów Ochrony Pogranicza (mp. Westerplatte) - dca kmdr por. Aleksy Szigarow.

Kancelaria MOSG, t. 96/II, Historia powstania i działalności ..., s. 1-4.

Załącznik nr 3**Osoby zatrzymane za przestępstwa graniczne na odcinku 16
Kaszubskiej Brygady WOP w latach 1955–1960**

Rok	Za przestępstwa graniczne	Za wykroczenia graniczne	Razem
1955	1	7 2	8
1956	11	12	13
1957	27	15	39
1958	15	31	30
1959	21		52
Razem	75	67	142

Źródło: Kancelaria MOSG, t. 96/II, Historia , s. 21.

Bieniecki Ireneusz; Kaszubska Brygada Wojsk Ochrony Pogranicza w ochronie granicy morskiej na wybrzeżu gdańskim w latach 1945 – 1991 (powstanie, zmiany organizacyjne i metody pełnienia służby), Biuletyn Centralnego Ośrodka Szkolenia nr 1/05, Koszalin 2005, s. 45 – 57.